

הממשלה, גולדה מאיר, חתמה את הישיבה באומרה: "אין סכנת מלחמה".

★ עם שחר בשישה באוקטובר התעוררו ספקות בלב הישראלים פעם נוספת. כל העדויות מסרו, כי נשלמו ריכוזי הכוחות הערביים בחזית המצרית ובחזית הסורית. ממשלת ישראל התכנסה שוב, והחליטה, כי גולדה מאיר תקיים מגעים מדיניים להפחתת המתחים. היא התקשרה עם שר החוץ שלה, שהיה במקרה באמריקה,

כיצד קיבל סאדאת את ההחלטה

סנא אלסעייד

והורתה לו להודיע לשר החוץ של ארצות הברית, ולאשר בפניו כי אם הערבים חוששים מפני התקפה ישראלית, הממשלת ובה, הרי ישראל אינה מתכוונת לתקוף.

★ בצוהרי שישה באוקטובר אירע מקרה חמור ביותר, שכמעט חשף את כוונת התקיפה: שלא כרגיל, התרוקנו שמי מצרים כולה ממטוסים אזרחיים וצבאיים. בישראל התעוררו חשדות וספקות. היא שיגרה מטוס

באוקטובר 1973 סיים ד"ר מצטפא ח'ליל לכתוב את ספרו, **משבר האנרגיה בארצות הברית**, שדן בהשפעת הפסקת הספקת הנפט הערבי למערב, ומדיניות המערב להתמודדות עם אפשרות כזו. המנהיג המנוח סאדאת קרא את הספר, ושלחו למהנדס סיד מרעי, שהתקשר ביום הצליחה, שישה באוקטובר, עם ד"ר ח'ליל, והודיעו, כי סאדאת מבקש ממנו תזכיר על מדיניות הנפט הערבית. למחרת נפגש ד"ר ח'ליל עם מרעי ועם ד"ר מחמוד פאוזי, כדי למסור את תזכירו בן שישה עשר העמודים. התזכיר נשלח לסאדאת, ולאורו הוחלט לשגר את ד"ר ח'ליל בתשעה באוקטובר למדינות המפרץ, כדי לפרט בפני ראשיהן את הצעת מצרים להשתמש בנשק הנפט במלחמה. המשימה הצליחה, וכמוה גם מלחמת אוקטובר 1973. ד"ר ח'ליל, סגן יו"ר המפלגה הלאומית לענייני חוץ, סיפר על מלחמת אוקטובר, על ההחלטה, על היבטיה, על תוצאותיה ועל רקעה.

סיד, שטס מעל לים התיכון, צפונית לדלתה, כדי לברר מה הסיבות לדממה חשודה זו. פריק מחמד חוסני מבארק, מפקד כוחות האוויר, הבין את משמעות הדבר, ופירסם הנחיות שהורו על המראת מרב מטוסי האימון, כדי שייראו בשמי מצרים. אך בוצעו ההמראות, וישראל נרגעה.

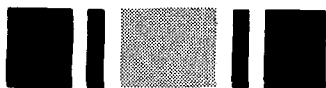
האם נהיה אובייקטיוויים כאשר נתמה מה היו השיקולים, שהביאו לקבלת ההחלטה המדינית באותו שלב, ובייחוד כשמלחמת אוקטובר שואבת את כוחה מקבלת ההחלטה על תחילתה, למרות הנסיבות הקשות, שבהן היתה נתונה בעיית המזרח התיכון?

מלחמת אוקטובר, לפי כל הקריטריונים, היתה ניצחון צבאי עצום. אף מצרי לאומי ושום ערבי, הדואג לאינטרסים של האומה הערבית, אינו יכול להפחית מערך הניצחון הזה. המלחמה היתה נקודת מפנה – בניגוד לכל המלחמות הקודמות, מבחינת התפקוד הצבאי ....

הממסד הצבאי, על מרכיביו, על נשקו ועל שיטות אימונו, והוא מקור גאוותנו לאור תפקודו במלחמת אוקטובר 1973, הצליח לפתוח במלחמת אוקטובר, ולהשיג את הניצחון הזה. מלבד זאת, אין ענייננו לחלוטין לברר האם ההכנות החלו לפני עליית סאדאת לשלטון, או אחריה. טבעי, שכל נשיא, הסובל מכיבוש אדמתו, חייב לארגן מחדש את צבאו, ולחמשו לשחרור ארצו.

אם המלחמה לא פרצה לפני עליית סאדאת לשלטון, כנראה, היו למפקדים הצבאיים סיבות טובות, שמנעו זאת. יש לזקוף לזכות סאדאת את העובדה, כי מיהר להכין את הכוחות המזוינים, ולהחליט להוציא את המומחים הסובייטיים ממצרים.

* ח'באר אליום, שמונה באוקטובר 1993.

האם פירושו של דבר, כי הנך סבור, כי יש קשר בין ההחלטה להוציא את המומחים הסובייטיים ממצרים ובין ההחלטה על מלחמת אוקטובר?

נוכחות המומחים הסובייטיים יצרה רגישות אצל חלק מקציני הצבא, בעת שהצבא היה צריך להיות יחידה אחת. כמו כן, נוכחות המומחים הרוסיים לוותה בשמועות על דליפת ידיעות צבאיות, הקשורות בנו, אל ישראל, לפני שאירעו התנגשויות בתעלה. בנוסף לכך, נוכחות המומחים הרוסיים במספר כה גדול, הנאמד ב־17,000 (ולפי הערכות אחרות, הגיע לכפליים מהמספר הזה), יצרה סכנה, שתחדור אידיאולוגיה בלתי־רצויה לקצונה. לכך היתה תגובה, ובייחוד כאשר ניתנו הוראות לחוג בכוחות המזוינים המצריים את יום הולדתו של לנין. כמו כן, חשו קציני הצבא נפגעים כאשר נוכחו לדעת, כי נאסרה כניסתם לכמה אזורים צבאיים. לדעתי, כל הסיבות הללו הביאו, בהכרח, להחלטה להרחיק את המומחים הסובייטיים ממצרים, כצעד מקדים לקבלת ההחלטה על המלחמה.

סאדאת וברית־המועצות

פירושו של דבר, כי היה קשר בין שתי ההחלטות, באופן שהותוותה אסטרטגיה, והעניינים לא התנהלו אקראית?

אכן, היה קשר הדוק בין שתי ההחלטות. היה הכרח לפעול להעלאת המוראל בקרב אנשי הכוחות המזוינים המצריים. לפי העיקרון הזה פעלו כאשר התקבלו החלטות אחרות במישור הפנימי, שתאמו את השאיפה להעלאת המוראל.

היו גם האירועים בחמישה־עשר במאי 1971, "מהפכת הרפורמות", שבאמצעותה התכוון הנשיא המנוח סאדאת לתת לכל מצרי לחוש את כבודו ואת גאותו הלאומית; וכך, לחסל את מרכזי הכוח, שרבים מבני העם ייחסו להם את הסיבות לחריגות בעבר. משום כך, החלטות הנשיא סאדאת הכשירו את האווירה הפנימית לכניסה למלחמת אוקטובר.

האם החלטת אוקטובר קבעה את האופי של מדיניות סאדאת, שמצאה לנכון לבצע את משימותיה במנותק מן הסובייטים, ולהתחיל לשנות כיוון לעבר המערב, תוך יצירת קשרים עם ארצות־הברית?

את עמדת הנשיא סאדאת כלפי ברית־המועצות קבעה עמדת ברית־המועצות עצמה, ובראש ובראשונה מה שנוכח לדעת סאדאת בעצמו כאשר יצא לברית־המועצות בעת תקופת נשיאותו של עבד־אלנאצר. השיחה שם נסבה על הספקת נשק למצרים, אולם ברית־המועצות לא מילאה את הבטחותיה ביחס למועדי מסירת הנשק ולכמויות הנשק.

בנוסף, אל לנו לשכוח, כי לאחר תבוסת 1967 החלה להישמע במדינות הגוש המזרחי, ובכלל זה בברית־המועצות, נימה, הגורסת, כי תבוסת הצבא המצרי נעוצה בכך, שהוא מורכב מאלמנטים בורגניים. אולם, כדי שיתאפשר למצרים לשחרר את אדמותיה הכבושות, עליה לתת עדיפות להכנסת השינויים החברתיים והסוציאליסטיים הרצויים. פירושו של דבר היתה כניסת מצרים למחנה הגוש המזרחי, והבטחת משאביה ושחרור אדמותיה בידי שיטה זו.

משום כך, הגשמת ניצחון אוקטובר 1973 ללא נוכחות המומחים הסובייטיים במצרים היתה אישור לריבונות המצרית ולעצמאות ההחלטה המצרית, שבאפשרותה לשתף פעולה עם כל מדינה, שתוכל לסייע לה בפתרון בעיותיה.

רעידת האדמה

מלחמת אוקטובר פרצה כתוצאה טבעית מהמבוי הסתום, שאליו נקלעו המאמצים הדיפלומטיים והמאמצים המדיניים, וכתוצאה מהנצחת המצב של לא־שלוש־ולא־מלחמה. האם התכוונה מלחמת אוקטובר לשחרר צבאית את סיני כולו, או רק להניע פתרון מדיני?

כל מה שפורסם בסוגיה זו מאשר, כי לא היו תכנונים צבאיים לשחרר את כל סיני. כלומר, המטרה העיקרית היתה להיכנס למערכה, ולהביא לניצחון צבאי, שיגרום

לתזוזה, על מנת שהבעיה תיפתר בדרכי שלום. מבלי להיכנס לפרטים צבאיים, אומר, כי לא היה מנוס מלהיכנס למר"מ לצורך שחרור שאר סיני, אפילו הגיע הצבא המצרי למעברים. כמו כן, אל לנו להתעלם מכך, שארצות־הברית התערבה במלחמה לאחר שהצבא המצרי השיג ניצחון כשחצה את התעלה. לאחר שגולדה מאיר התקשרה עם הנשיא ניקסון, כפי שמשופר בזיכרונותיו, ולאחר שבעקבות זאת, הוקם גשר אווירי וגשר ימי [בין ארצות־הברית לישראל]. עובדה זו הביאה את סאדאת להכריז, כי אין בכוונתו להילחם בארצות־הברית. איני סבור, כי הוא קיבל החלטה זו מבלי שפנה אל המפקדים הצבאיים, שהיו אחראים לניהול המערכה.

דהיינו, השגת ניצחון רק להנעת פתרון הבעיה. האם נחשב הניצחון הזה כמספיק על מנת להעריך את מלחמת אוקטובר בצורה גרנדיוזית, כפי שהוצגה בעולם כולו? ניצחון אוקטובר, ההתגברות על מיכשול המים וחומת העפר וניפוץ ביצורי קור־בל, כל אלה, באופן בו בוצעו, הוכיחו כי אין שחרר לטענה אותה לא פסק הצבא הישראלי מלהעלות לאחר ניצחונו בשנת 1967, כי הוא צבא שלא ניתן להכניעו. משום כך, הרי הניצחון של 1973 עורר מה שכונה בשם "רעידת האדמה בתוך ישראל" שניצחונה בשנת 1967 היווה סיבה לשינוי השקפתה לגבי פתרון הבעיה. הישראלים דימו לעצמם, לאחר 1967, שההתפשטות הצבאית קלה ואפשרית וכי אין כוח באזור המסוגל לעמוד בפניהם. לכן, באה המציאות, שקבעה מלחמת 1973, והיתה בבחינת אמת מדה לגבי ישראל. בייחוד, נוכח העובדה, שהם נאלצו להישען בלעדית על האמריקנים והם אלה שתמיד היו מתגאים באומנם שביטחון ישראל אינו יכול להיות באחריותה של אף מדינה מלבד ישראל. זוהי הטענה בה השתמשו תמיד כדי לנסות לשמור על העליונות הצבאית באזור. לאותו ניצחון היה, ללא כל ספק, השפעה רבה כאשר החל המר"מ, כמה שנים לאחר מכן, לקראת חתימה על הסכם השלום.

האם מלחמת אוקטובר גרמה למצרים לשנות את האוריינטציה המדינית שלה

לכיוון ארצות-הברית, למרות הקשר, שקשרה ארצות-הברית עם ישראל במהלך המלחמה?

המגמה לשיפור היחסים עם ארצות-הברית החלה עוד בטרם עלה הנשיא סאדאת לשלטון. הנשיא עבדאלנאצר הכריז בחר'ל, כי הוא מקבל את הצעות רוג'רס, וסאדאת לא ידע על כך דבר. יתר על כן, אמרו, שסאדאת הודיע, כי אינו מקבל את הצעות רוג'רס.

אם היוזמה לשנות אוריינטציה לכיוון ארצות-הברית לא היתה של סאדאת, הרי שסאדאת העמיק את המגמה של נטייה לארצות-הברית, שגרמה לתמיהה של חלק מן הבריות, ובייחוד לאור תפקיד ארצות-הברית במלחמת אוקטובר?

הנשיא סאדאת היה מן המנהיגים הריאליסטיים. סאדאת לא אימץ השקפת עולם, ששלטה על אורח חשיבתו, וקבעה עבורו את מהלכיו. הוא היה מדינאי לאומי, ולדעתו היו צריכות ההחלטות שקיבל לנבוע מכך, שיפעלו לטובת ארצו.

ואם מחשבת סאדאת, כפי שהתבטאה בכתביו, התמקדה בכך, שהמלחמה נועדה להניע את פתרון הבעיה, הרי שהצעד הבא היה אוטומטית חיפוש פתרון מדיני. בשל הקשר ההדוק שבין ארצות-הברית לישראל, ההיגיון חייב את מצרים להדק את קשריה עם ארצות-הברית על מנת להפחית את תמיכתה העיוורת במדיניות ישראל ואת חוסר-הבחנתה בין ביטחון ישראל – אם היא מותקפת – ובין התפשטות ישראל על חשבון שטחים ערביים שכנים. בנקודה זו החל הנשיא סאדאת לפנות לעבר פתרון מעשי וריאלי, שהתגבש לאחר מכן בצעדים להשכנת שלום באזור. נקודה חשובה נוספת: הנשיא סאדאת לא השתית את מדיניותו על גרירת שתי המעצמות הגדולות לעימות במזרח התיכון משום שידע, כי המעצמות אינן לוחמות אלא למימוש האינטרסים שלהן.

מה בקשר למלחמת אוקטובר במישור הבין-ערבי?

מלחמת אוקטובר הוכיחה, כי הערבי, כפי שמייצגו החייל המצרי והחייל הסורי, אינו נופל בכושר לחימתו מכל לוחם אחר

בעולם, ואולי אף עולה עליו; וזאת, כאשר האימון והפיקוד משתפרים. הוא מסוגל להתמודד עם השיטות הטכנולוגיות החדשות ביותר ללא כל קושי. ניצחון אוקטובר הסיר מן הערבים את חרפת התבוסה בשנת 1967, ובכך, חש כל ערבי בתפארתו ובכבודו לאחר שהוכלם על-ידי תבוסת 1967 והתבייש להזדהות כערבי. מלחמת אוקטובר הביאה לנו את הערכת העולם, שאינו מכבד את מי שאינו מוכיח, כי הוא חזק. מבחינה חומרית, האמירו מחירי הנפט כתוצאה ישירה מניצחון אוקטובר, שהיטיב עם העולם הערבי.

המלך פייצל אמר לנו

הופעת ספרך, "משבר האנרגיה בארצות-הברית" היתה אישור לאירועי מלחמת אוקטובר ולמשימתך בארצות המפרץ הפרסי. מה היה אופי משימה זו?

המהנדס סיד מרעי סיפר על משימה זו בזיכרונותיו, שהתפרסמו באחרונה. כמו כן, עסקו ספרים נוספים בעניין. ברצוני לספר בקיצור על משימה זו, שמטרתה היתה להסביר את מצבה הצבאי של מצרים למנהיגי מדינות ערב. בייחוד נוכח העובדה, שיצאנו מקאהיר בתשעה באוקטובר, ופתחנו בביקור בסעודיה, שבה התקבלנו על-ידי הוד מעלתו המלך פייצל. הסיור נמשך כשבוע. המטרה השנייה היתה להציע מדיניות נפט, שתשפיע חיובית על מהלך המערכה, ותבטיח למדינות ערב מייצאות הנפט את האמרת מחירי הנפט מעבר למה שהמדינות הללו שאפו. ידוע, כי מחירי הנפט נקבעו בהסכם טהראן. לפני מלחמת 1973 ניסו המדינות מייצאות הנפט באזור המפרץ להעלות את המחיר לחבית נפט בסכום של חמישה-עשר סנט, אך חברות הנפט התנגדו לכך. שבועיים לפני מלחמת אוקטובר נפסק המר'מ. לאחר שפרצה מלחמת אוקטובר נפגשנו עם המלך פייצל המנוח לפני סעודת הפסקת הצום [רמדאן], והסברנו לו את הצעותינו.

לפני הפגישה השנייה עמו, שהתקיימה בשעה עשר בערב, כלומר לאחר סעודת הפסקת הצום, בא אלינו האמיר סלמאן,

ואמר, כי ממשלת סעודיה התכנסה, וקיבלה את הצעותינו. כאשר נועדנו עם הוד מלכותו המלך פייצל, הוא שאל, ישירות: 'מה הצעדים המעשיים, שיש לנקוט לביצוע מדיניות זו?'

פירטתי מה דעתי בעניין. בעקבות זאת ולאחר דיונים, שנמשכו עד אחת אחר חצות, אמר: 'אתם עתידים למצוא דלת פתוחה [להצעתכם] בכל מדינות ערב האחרות במפרץ הפרסי, שתבקרו בהן'. אני מביא את המקרה הזה כדי להבהיר, כי ניצחון 1973 היטיב לא רק עם מצרים, אלא עם העולם הערבי כולו.

מצרים לאחר מלחמת אוקטובר

אם אלו היו התוצאות לגבי הערבים, מה היו תוצאות המלחמה לגבי מצרים?

קודם כל, הצבא, כמוסד, נהנה מכבוד, שרחשו לו כולם. זו נקודה חשובה משום שצבאה של כל מדינה מהווה את המגן שלה ואת ביטחונה. כל עם גאה בצבאו, ורואה בו דבר חיוני. הנקודה השנייה היא שהתחלנו להתבונן לעבר פתרון בדרכי שלום, ולהתכוון אליו. הנקודה השלישית היא שהתחלנו להתמודד עם הבעיות הפנימיות, ובראשן עם המצב הכלכלי.

וזה הוביל לפתיחות כלכלית?

החלה חשיבה על חיזוק כלכלת מצרים באמצעות משיכת כספים ערביים עודפים, שנוצרו כתוצאה מהאמרת מחירי הנפט, ובאמצעות עידוד המצרים העובדים בחר'ל להעביר את חסכוניהם למצרים. כמו כן, להעלות את הכנסתה של מצרים במטבע זר על-ידי פתיחת תעלת סואץ.

פתיחות מדינית בעקבות פתיחות כלכלית

האם ניתן לראות בתכנית הפיתוח של מפלגת האיחוד הסוציאליסטי ובעצדים, שנוקטו בעקבותיה, תוצאה של מלחמת אוקטובר?

כל שינוי כלכלי, הבא לידי ביטוי במדיניות של פתיחות, מלווה, בהכרח, בפתיחות מדינית. שכן, למשטר טוטליטרי יש כלכלה משלו, ומשטר פלורליסטי הוא פרשנות מדינית לפתיחות כלכלית. לכן באה לאחר מכן תמורה באופי ההתארגנות המדינית החד-מפלגתית, שמצאה את ביטויה ב"איחוד הסוציאליסטי", ומצרים הפכה למשטר רב-מפלגתי, שיכול להיות צורת הבעה מדינית למגמות כלכליות שונות.

המעבר למשטר רב-מפלגתי לא נעשה באקראי, אלא קדמה לכך הקמת ועדה לבחינת עתיד הפעילות המדינית. הוועדה כללה את מיטב הוגי הדעות המדיניים במצרים. עבודתה נמשכה חודשימים, והיא פרסמה שלושה ד"רות, שכללו את מסקנותיה. דעת הרוב היתה, כי יש להקים בימות בתוך "האיחוד הסוציאליסטי" על מנת לנהל את מערכת הבחירות. הבימות הללו יפכו לאחר מכן למפלגות. לאחר מכן הוקמו שלוש הבימות: הימין בראשות מצטפא כאמל מראד, המרכז בראשות ממדוח סאלם, והשמאל בראשות ח'אלד מחי אלדין. בנובמבר 1976 הכריז סאדאת,

כי אין טעם לתת ארכה נוספת, ועל הבימות לפעול כמפלגות מדיניות.

מי קיבל את ההחלטה על מלחמת אוקטובר?

נחזור לאוקטובר. האם ההחלטה על המלחמה היתה של סאדאת לבדו? אני מעלה את השאלה לאור היכרותך עמו מאז התמנית ליו"ר הוועדה לעתיד הפעילות המדינית, למזכיר הוועדה המרכזית, לראש הממשלה ולסגן יו"ר המפלגה הלאומית.

ההחלטה על מלחמת אוקטובר היתה החלטה טבעית, שלשום נשיא מצרי, שחפץ בשחרור אדמת ארצו ובפתרון הבעיה הפלשתינית, לא היה מנוס ממנה. הנקודות החשובות הן: עיתוי קבלת ההחלטה, אופן קבלתה, המדיניות שליוותה את קבלת ההחלטה והתכניות הצבאיות שהבטיחו את הניצחון מאז תחילת המערכה. כל זה מדגיש, כי הנשיא המנוח סאדאת לא היה יכול לקבל את ההחלטה במקרה, היות שהיה צורך לישמה בכל התחומים. לאור ניסיוני עם סאדאת, הוא דן בכל העניינים

המדיניים, ואת כל ההחלטות לא קיבל כאדם בודד, אלא לאחר שהתקיים בהן דיון, והנוכחים בדיון אישרו אותן. בנסיבות שונות התגלעו חילוקי דעות באשר להשקפות השונות, וזה טבעי. אולם, הנשיא סאדאת לא היה מסוג האנשים, שנהגו לפי ראות עיניהם בלבד, והתאפיינו בכפיית דעתם על אחרים, או בשתלטנות.

האם האמור נכון לגבי סאדאת גם במהלך שיחות השלום עם ישראל?

לטענות אין כל בסיס. היפוכו של דבר, הצד המצרי שנשאזנתן זכה לחופש מלא בעת המר"מ, לאחר שהושגה הסכמה בקווים כלליים. הסכם השלום בין מצרים לישראל הוא תוצאה של המאמץ המשותף. כמו כן, הנשיא סאדאת לא כפה את דעתו בהסכמי הנורמליזציה. ראינו במו עינינו את הישגי הסכמי השלום, הלא הם: שחרור סיני, הסרת ההתנחלויות, אוצרות הנפט במפרץ סואץ שבו למצרים, והצטרפו לאוצרותיה האחרים בסיני. בנוסף לזאת, קבע ההסכם את הדרך לפתרון הבעיה הפלשתינאית. נוכחנו, כי לא היו כל הסכמים סודיים.

המצור על באב אלמנדב

מחמד שאכר*

המצור הימי על באב אלמנדב הנו פרשייה מפוארת במסגרת החשיבה האסטרטגית של מלחמת אוקטובר. מספרים אותה אנשי כוחות הים, וקרוב לוודאי שהציבור אינו מכירה, ולא חש בהשפעותיה הצבאיות. אולם, היא עודנה נושא למחקר אסטרטגי, צבאי וימי. עמיד בדר-אלדין אבראהים, מפקד המשחתת, שביצעה פעולה זו, קיבל מהנשיא המנוח אנואר סאדאת את אות מילוי החובה מן הדרגה הראשונה. בנימוקים להענקת העיטור נאמר, כי הוענק "כאות הערכה על הפעולות

* אה"ר סאעה, מצרים, שלושה-עשר באוקטובר 1993.

החריגות, שביצע, והצביעו על הקרבה ועל אומץ-הלב, שגילה כאשר התייצב בפני האויב בשדה הקרב". המבצע לא התבצע בחלל ריק. היו לו הקדמות, שהביאו לכך שהוא יבוצע במרב הדיק והרצינות, ויוכתר בניצחון. המבצע התבצע במרחק אלפי מילין מזירת הקרב, הרחק מן המולדת והרחק ממרכזי קבלת ההחלטות. מכאן עולה, שחדר המבצעים קיים, במהלך הלחימה, קשר מתמיד, וכי ספג את אוירת המערכה אפילו מרחוק. בראיון הזה יש יותר מהפתעה אחת. וכן הוא מכיל יותר מידיעה אחת. היחידה, שביצעה את